

Być naukowcem
widocznym w sieci.
*Wprowadzenie
do Open Access*

Karolina Grodecka
Centrum e-Learningu AGH
Politechnika Krakowska, 27.10.2015

OTWARTOŚĆ
DLA
WSPÓŁPRACY

Międzynarodowy
Tydzień

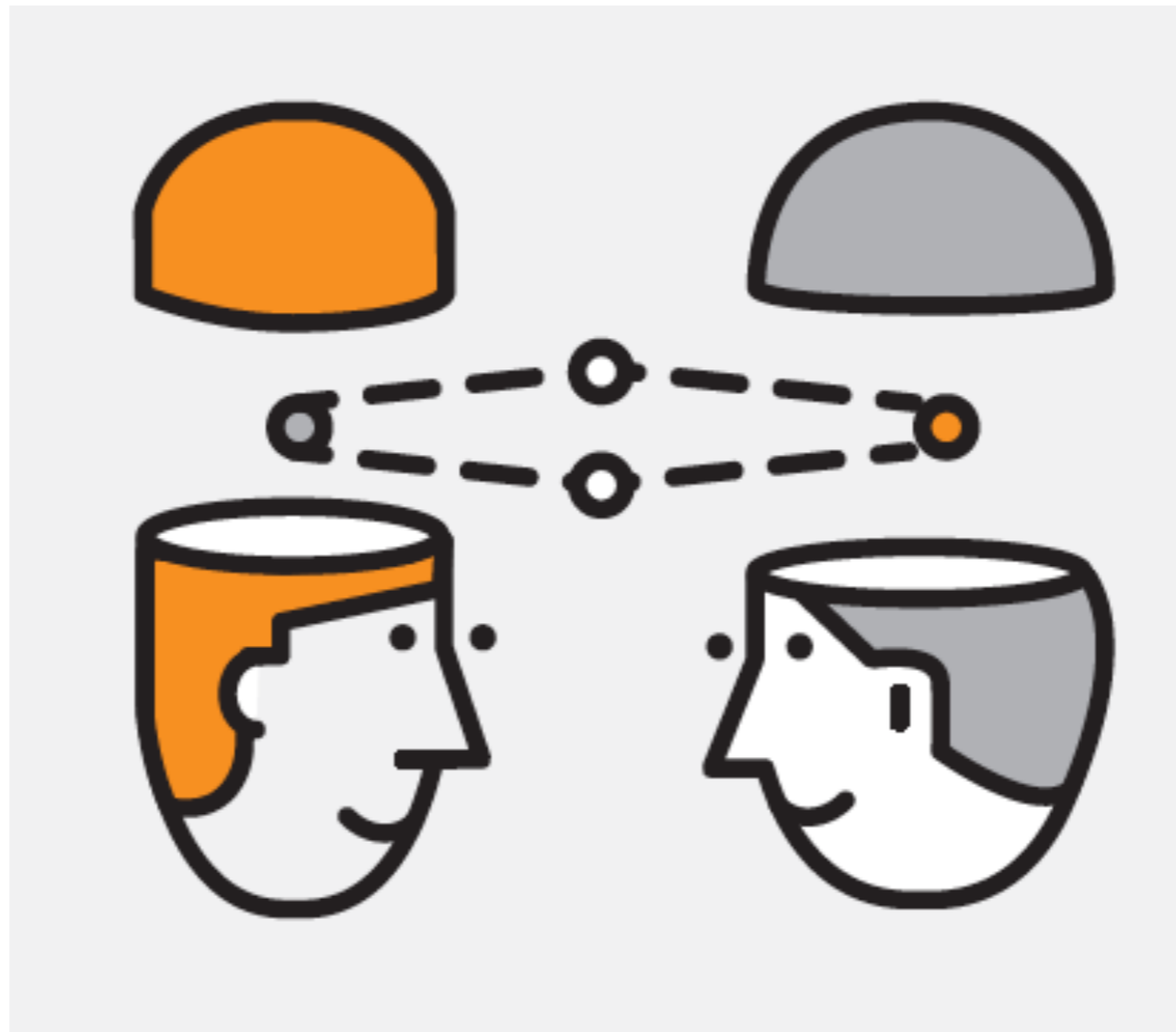
OPEN

ACCESS

19-25.10.2015

Otwarty dostęp (ang. Open Access) to model, w którym prace naukowe, wyniki badań i materiały dydaktyczne publikowane są w sieci, bez ograniczeń i opłat.

publikacja w Otwartym Dostępie to publikacja cyfrowa, **dostępna online**, bezpłatna i wolna od większości ograniczeń prawnoautorskich i licencyjnych

(Suber, 2012)

50 mln tekstów naukowych, dostępnych online w sposób otwarty
prawie 10 tys. otwartych czasopism
(w tym 343 czasopism z Polski – 15. miejsce w rankingu
światowym)

dokumenty programowe/deklaracje

Budapest Open Access Initiative, 2002 (2012)

<http://www.budapestopenaccessinitiative.org/>

**Berlin Declaration of Open Access to Knowledge in the
Science and Humanities, 2003**

<http://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>

**OECD Declaration on Access to Research Data From Public
Funding, 2004**

[http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?
InstrumentID=157](http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=157)

akademicka wiosna, 2012

Biblioteka Harvardu zbuntowała się przeciwko
wysokim kosztom subskrypcji baz Elsevier (pakiety)

Naukowcy zbuntowali się przeciwko wysokim
kosztom dostępu do wiedzy (Tim Gowers, Univ. of Cambridge)

<http://thecostofknowledge.com/> - ok 15 tys. podpisów w
ciągu roku

Open Access w Horyzont 2020

wymóg otwartego upowszechniania wyników badań w Internecie (research publications) oraz pilotaż związany z upowszechnianiem surowych danych badawczych (datasets, raw data, research data).

kontekst polski

MNiSW + ICM UW, 2010

Program Springer Open Choice

pracownicy i studenci afiliowani przy wszystkich polskich instytucjach akademickich, edukacyjnych i naukowych -
bezpłatne publikowanie artykułów w czasopismach naukowych należących do wydawnictwa Springer na zasadzie swobodnego dostępu (Open Access) w ramach programu Springer Open Choice.

Ostateczna elektroniczna wersja opublikowanego artykułu jest udostępniana przez wydawcę, jednocześnie może być archiwizowana i udostępniana w repozytoriach instytucji, w której afiliowany jest autor, lub która finansuje Open Access

kontekst polski

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 29.06.2015 w sprawie Systemu Informacji o Nauce

informacje o otwartym dostępie do publikacji w czasopismach naukowych i monografiach naukowych umieszczana w **Bibliografii Publikacji Pracowników PK**

- sposób udostępnienia (czasopismo/repozytorium/inne)
- wersja tekstu
- licencja
- data udostępnienia

kontekst polski

MNiSW, październik 2015

Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce

prace powstałe w wyniku finansowania ze środków publicznych
oraz dane badawcze były publikowane w otwartym dostępie

<http://www.nauka.gov.pl/komunikaty/kierunki-rozwoju-otwartego-dostepu-do-publicacji-i-wynikow-badan-naukowych-w-polsce.html>

modele/kanały dystrybucji

modele prawne

modele dostępu do wydawnictw OA

modele ekonomiczne

modele/kanały dystrybucji

zielona droga OD

złota droga OD

złota droga OD

czyli publikowanie *recenzowanych* prac naukowych
w **czasopismach** dających otwarty dostęp do
wszystkich artykułów

uzyskują potrzebne prawa do publikacji

zielona droga OD

czyli umieszczanie kopii publikacji i wyników badań
w **cyfrowym repozytorium, archiwum** lub
na **własnej stronie internetowej**

samodeponowanie (pre-print; post-print)

nie prowadzą recenzji - tylko przechowują teksty recenzowane
wymagają od autorów, aby prawo do publikacji uzyskali samodzielnie

brak prestiżowego
czasopisma OA w
danej dziedzinie/
wydawca nie
przyjął artykułu?

Czy jesteśmy
„skazani” na
płatne, zamknięte
wydawnictwa?

polityki wydawnictw a repozytoria

SHERPA/RoMEO - baza polityk wydawnictw (pre/post-printy)

<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>

odsetek wydawców wyrażających zgodę na samodeponowanie
zbliza się do 100% jeśli autor jest objęty otwartym mandatem
wprowadzonym przez instytucję finansującą lub uczelnię

otwarty dostęp **GRATIS**
VS
otwarty dostęp **LIBRE**

1. Dostęp gratis

darmowy i otwarty dostęp –
rozpowszechnianie utworu lub przedmiotu
prawa pokrewnego w taki sposób, aby każdy
mógł mieć do nich dostęp w miejscu i w czasie
przez siebie wybranym oraz możliwość
nieodpłatnego i nieograniczonego technicznie
korzystania w ramach dozwolonego użytku

Możesz zeskanować całą książkę.

Zgodnie z art. 23 prawa autorskiego wolno korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego, bez konieczności pytania o zgodę ani zapłaty wynagrodzenia.

2. Dostęp libre

wolny i otwarty dostęp –
rozpowszechnianie utworu lub przedmiotu
prawa pokrewnego w taki sposób, aby każdy
mógł mieć do nich dostęp w miejscu i w czasie
przez siebie wybranym wraz z udzieleniem
każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne
i niewyłączne korzystanie z nich oraz z ich
ewentualnych opracowań

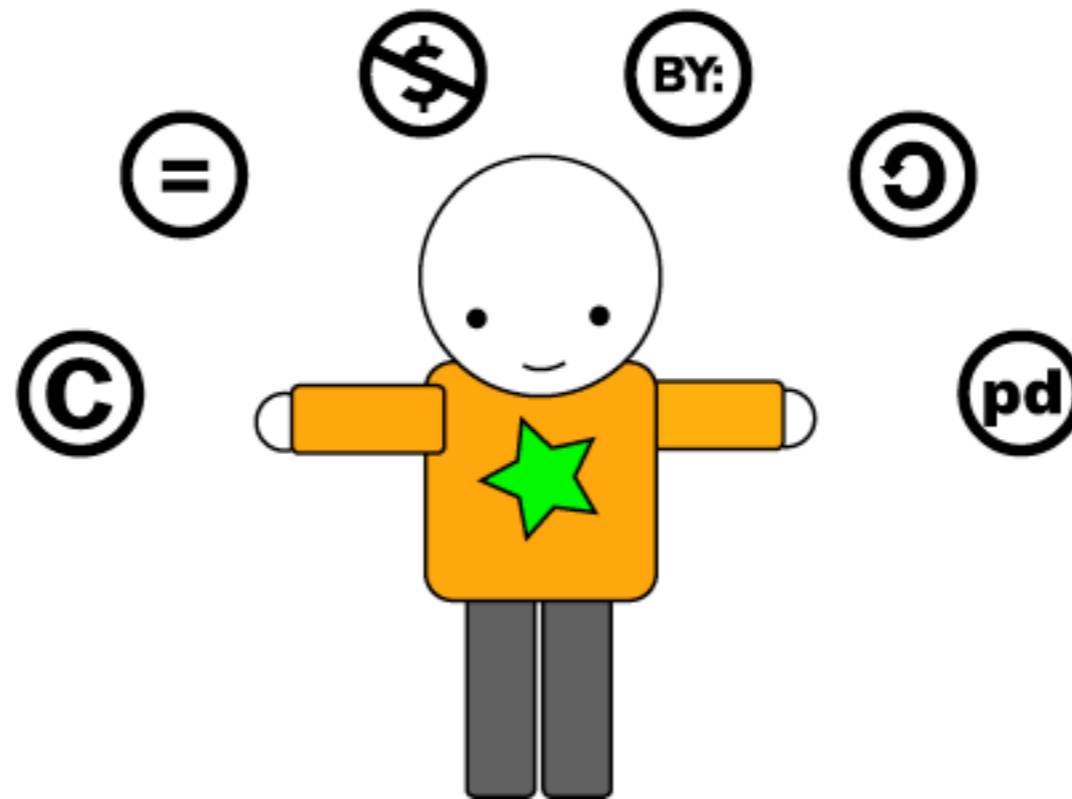

Dostęp libre
=
wolne licencje

creative commons

Creative Commons oferuje twórcom licencje, które pozwalają im zachować własne prawa i jednocześnie dzielić się swoją twórczością z innymi

Licencje Creative Commons działają na zasadzie “pewne prawa zastrzeżone” – granice dozwolonego użytku są szersze i wyraźniejsze niż te wytyczone na zasadzie “wszelkie prawa zastrzeżone”.

Eko-gospodarstwo
Zielona Dolinka
Zbigniew Zielonka
Zarzeczce 26, Skatly

Davide D'Amico, Borough Market, CC BY-SA, <http://bit.ly/1MFUsQg>

LOOSE FRUIT
40p 24ch OR
3 FOR 1

APRICOTS
6 for £1.00

APRICOTS
6 for £1.00

na kompot

na jabłecznik

do deserów

na dżem

Eko-gospodarstwo
Zielona Dolinka
Zbigniew Zielonka
Zarzecze 26, Skąty

VEG

TED'S VEG

BY (Attribution, Uznanie autorstwa):

nakłada na licencjobiorcę obowiązki podobne do obowiązków wynikających z polskich przepisów o osobistych prawach autorskich. Nakazuje on, aby licencjobiorca przekazywał wraz z rozpowszechnianym utworem informacje o autorstwie, źródle oraz o samej licencji.

NC (Non-Commercial, Użycie niekomercyjne):

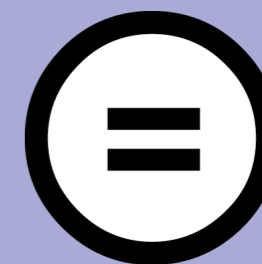
zawęża uprawnienia licencjobiorcy do korzystania z utworu i opracowań wyłącznie w celu niekomercyjnym. Licencje CC pozbawione tego atrybutu pozwalają natomiast korzystać z utworu praktycznie w każdym celu (granicą jest tu poszanowanie autorskich praw osobistych).

SA (Share-Alike, Na tych samych warunkach):

odpowiednik klauzul „copyleft” w licencjach wolnego oprogramowania. Opracowania utworów opatrzonych licencją CC z atrybutem SA mogą być rozpowszechniane, ale tylko na tej samej licencji, co ma skutkować rozszerzaniem zasobu wolnej kultury. Autor opracowania takiego utworu nie może bowiem zakazać innym korzystania ze swobód, których on sam jest beneficjentem.

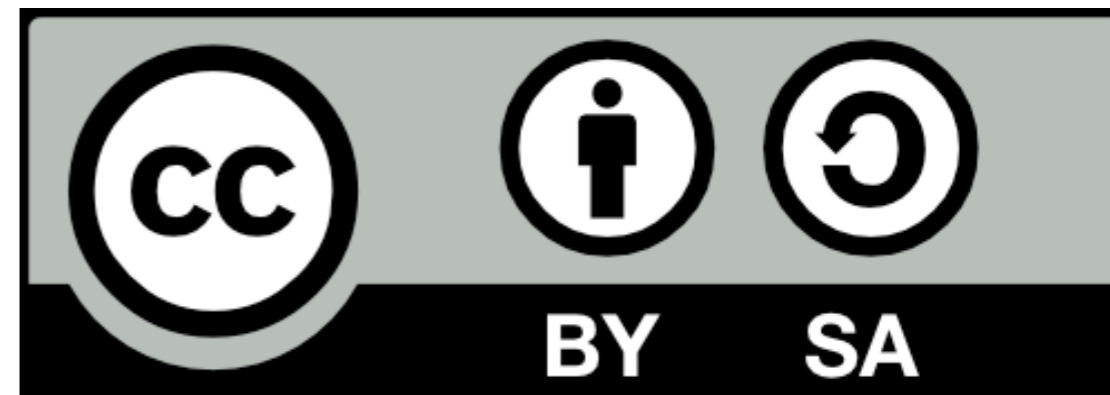
ND (No-derivatives, Bez utworów zależnych):

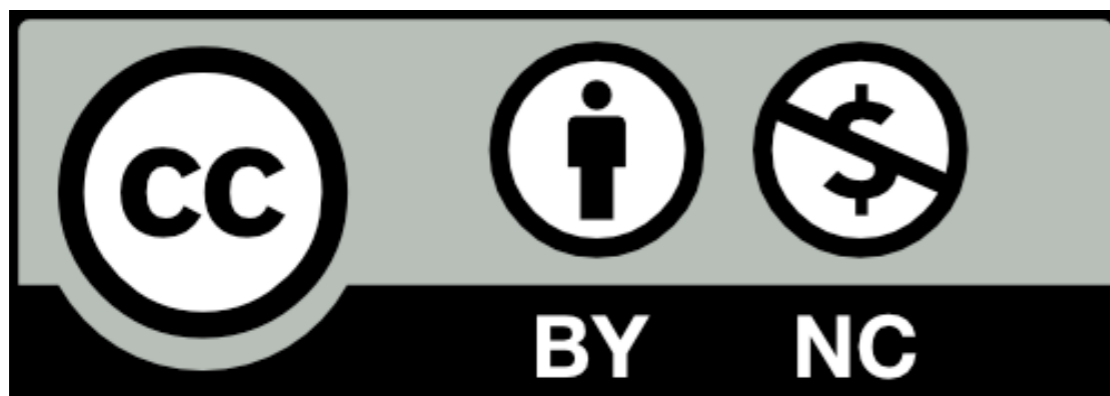
atrybut ten jest niejako odwróceniem atrybutu SA. Zakazuje on tworzenia utworów zależnych.

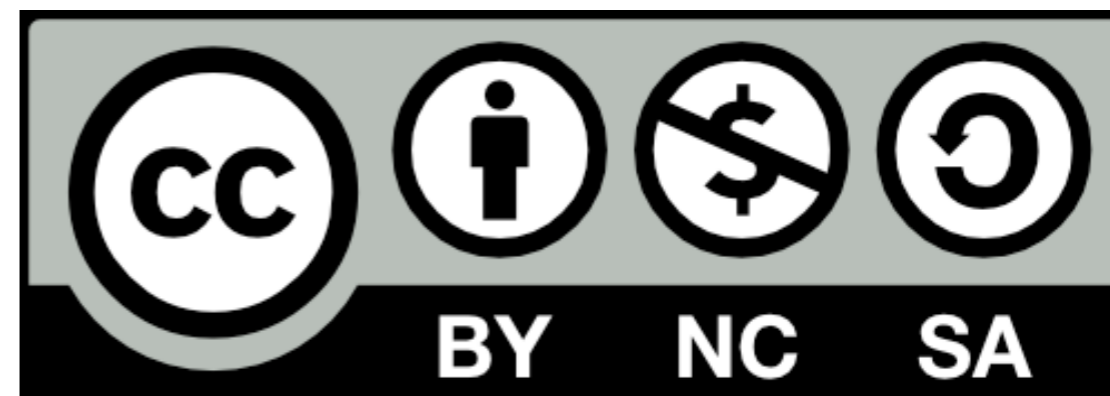
Uznanie Autorstwa

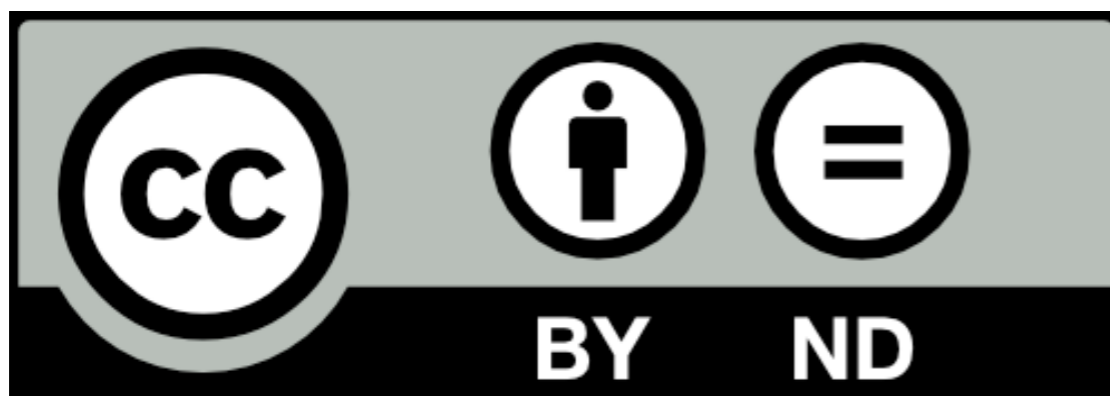
Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach

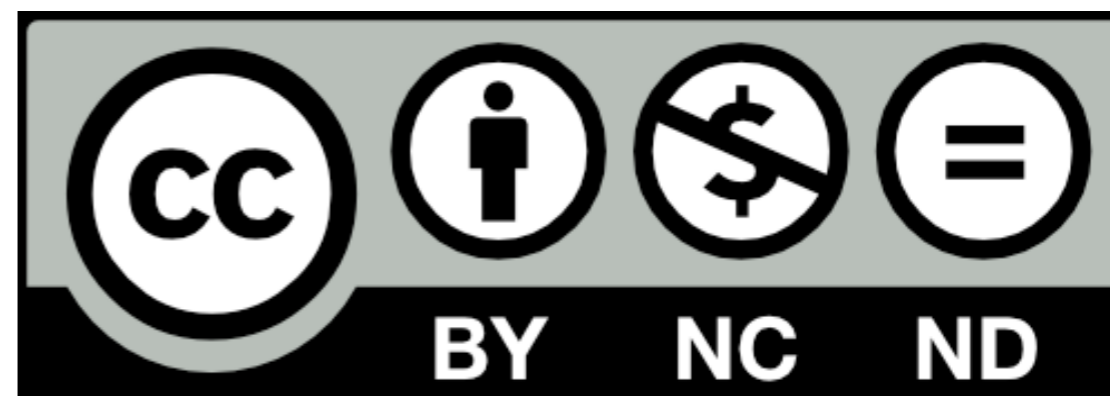
Uznanie Autorstwa – Na Warunkach Niekommercyjnych

Uznanie Autorstwa – Na Warunkach Niekommercyjnych – Na Tych Samych Warunkach

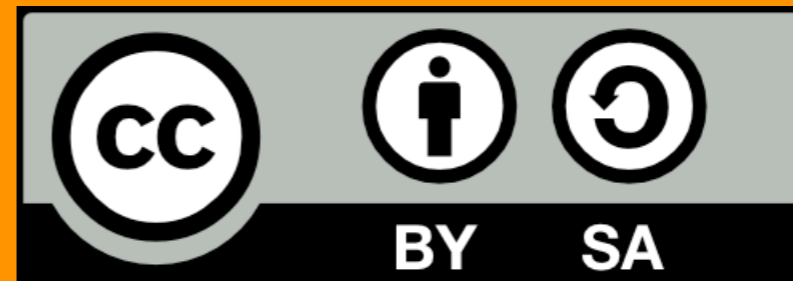
Uznanie Autorstwa – Bez Utworów Zależnych

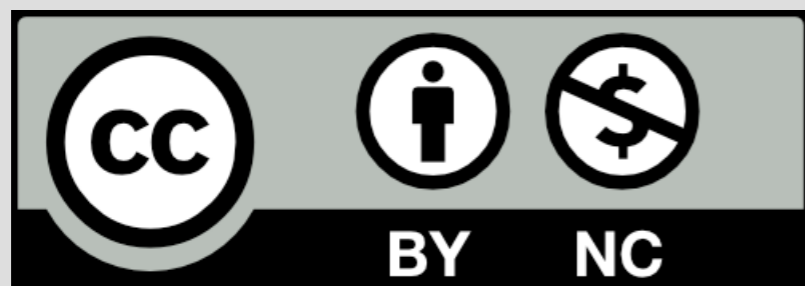
Uznanie Autorstwa – Na Warunkach Niekommercyjnych – Bez Utworów Zależnych

Uznanie Autorstwa

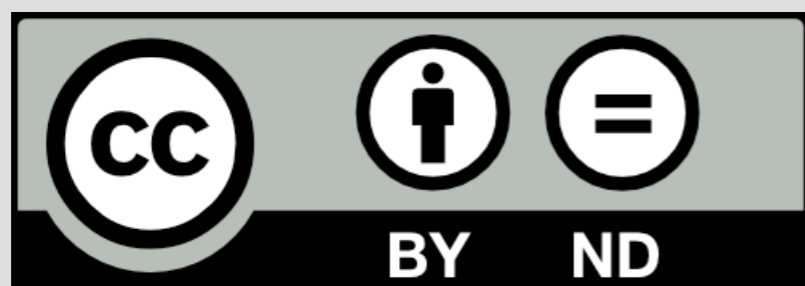
Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach

Uznanie Autorstwa –
Na Warunkach Niekommercyjnych

Uznanie Autorstwa – Na Warunkach
Niekommercyjnych – Na Tych Samych Warunkach

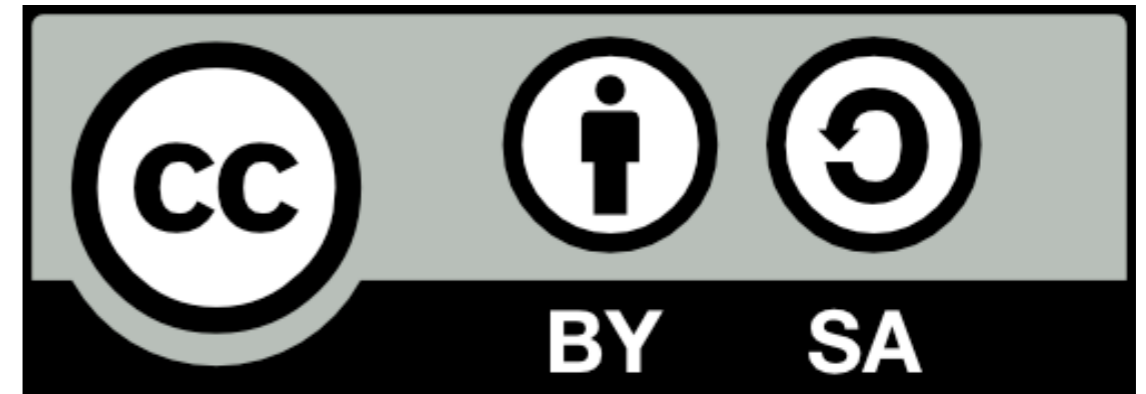
Uznanie Autorstwa – Bez
Utworów Zależnych

Uznanie Autorstwa – Na Warunkach
Niekommercyjnych – Bez Utworów Zależnych

Uznanie Autorstwa

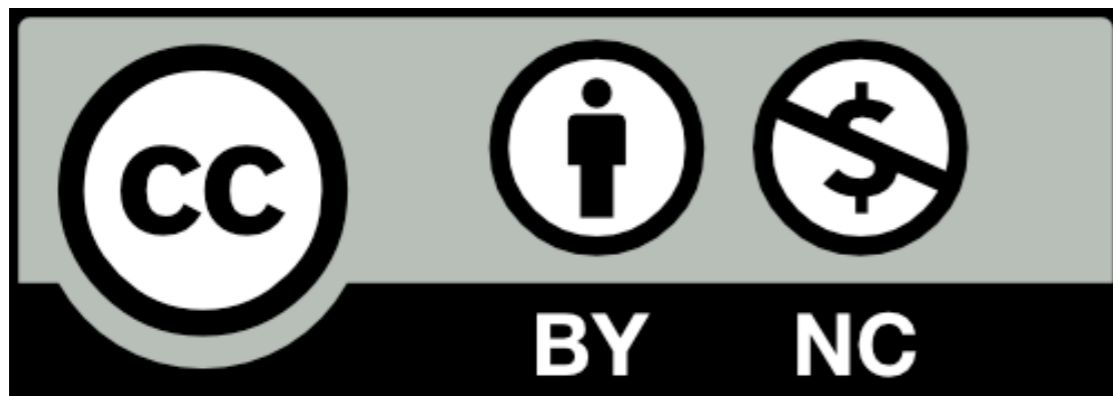

Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach

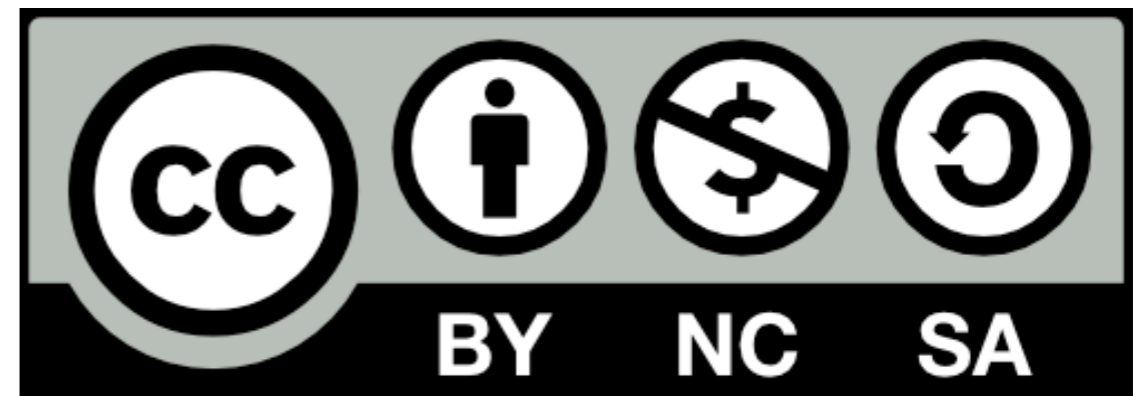
wolne licencje

autor pozostaje właścicielem praw autorskich, ale zezwala innym na:
kopię, redystrybucję (także komercyjnie), dowolne przeróbki

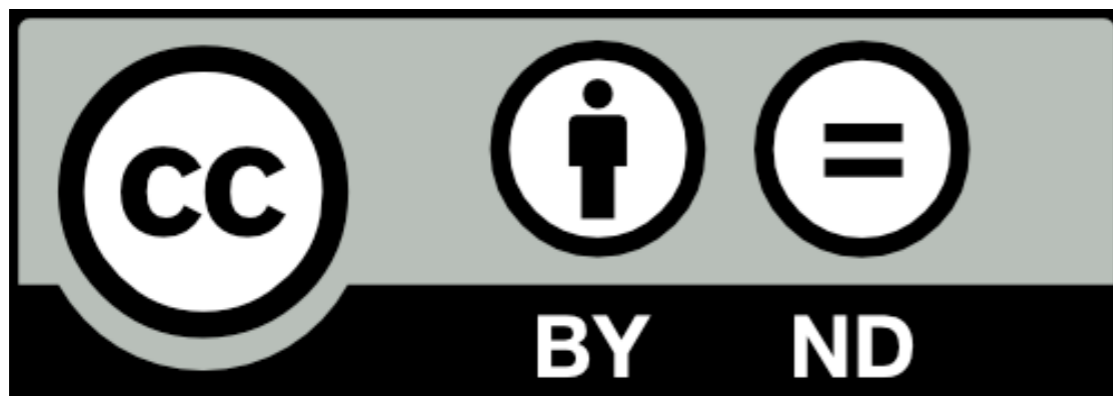
NIEwolne / otwarte licencje

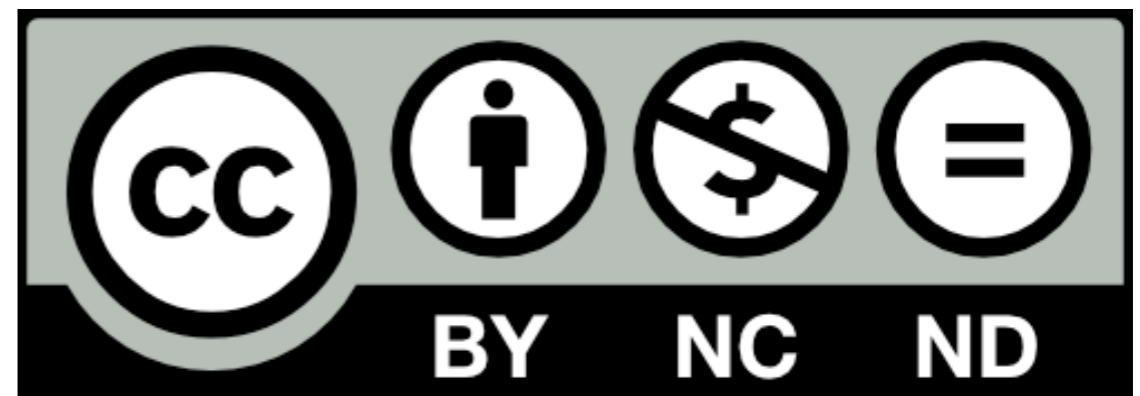
Uznanie Autorstwa – Na Warunkach
Niekommercyjnych

Uznanie Autorstwa – Na Warunkach
Niekommercyjnych – Na Tych Samych
Warunkach

Uznanie Autorstwa – Bez Utworów
Zależnych

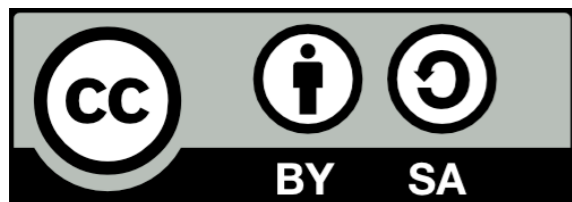

Uznanie Autorstwa – Na Warunkach
Niekommercyjnych – Bez Utworów
Zależnych

dlaczego

gwarancja prawa do ponownego wykorzystania pracy
popularyzacja poprzez komercjalizację
nauki ścisłe,
wyniki badań finansowanych ze środków publicznych

popularyzacja poprzez komercjalizację, ale ponowne
udostępnienie na CC BY-SA
nauki ścisłe,
wyniki badań finansowanych ze środków publicznych

**!!!! Budapesztańska Inicjatywa OA (CC BY-NC-ND -
dostępność a nie otwarty i wolny dostęp)**

This is a human-readable summary of (and not a substitute for) the [license](#).

[Klauzula ograniczenia odpowiedzialności](#)

Wolno:

Dzielenie się — kopiuj i rozpowszechniaj utwór w dowolnym medium i formacie

Adaptacje — remiksuj, zmieniaj i twórz na bazie utworu

dla dowolnego celu, także komercyjnego.

Licencjodawca nie może odwołać udzielonych praw, o ile są przestrzegane warunki licencji.

Na następujących warunkach:

Uznanie autorstwa — Utwór należy **odpowiednio oznaczyć**, podać link do licencji i **wskazać jeśli zostały dokonane w nim zmiany**. Możesz to zrobić w dowolny, rozsądny sposób, o ile nie sugeruje to udzielania przez licencjodawcę poparcia dla Ciebie lub sposobu, w jaki wykorzystujesz ten utwór.

Na tych samych warunkach — Remiksując utwór, przetwarzając go lub tworząc na jego podstawie, należy swoje dzieło rozpowszechniać na **tej samej licencji**, co oryginał.

modele dostępu do wydawnictw OD

pełny

bezpłatny dostęp do zawartości całego czasopisma przy czym artykuły nadal chronione są prawem autorskim lub opublikowane są na wolnych licencjach CC

opóźniony

bezpłatny dostęp do artykułów po upływie określonego czasu (okres karencji zależy może od charakterystycznego dla danej dyscypliny okresu starzenia się informacji - 6 do 12 miesięcy)

krótkoterminowy

bezpłatny dostęp do artykułów od momentu ich publikacji przez określony czas (np. przez okres 12 miesięcy)

dla wybranych treści

bezpłatny dostęp jedynie do wybranych artykułów

zdublowany

czytelnik może wybrać pomiędzy bezpłatnym czasopismem elektronicznym, a jego odpłatną wersją drukowaną

wspomagający

czasopismo lub wybrane artykuły dostępne są bezpłatnie w określonym obszarze geograficznym. Model ten wspiera przede wszystkim rozwój najbiedniejszych rejonów świata

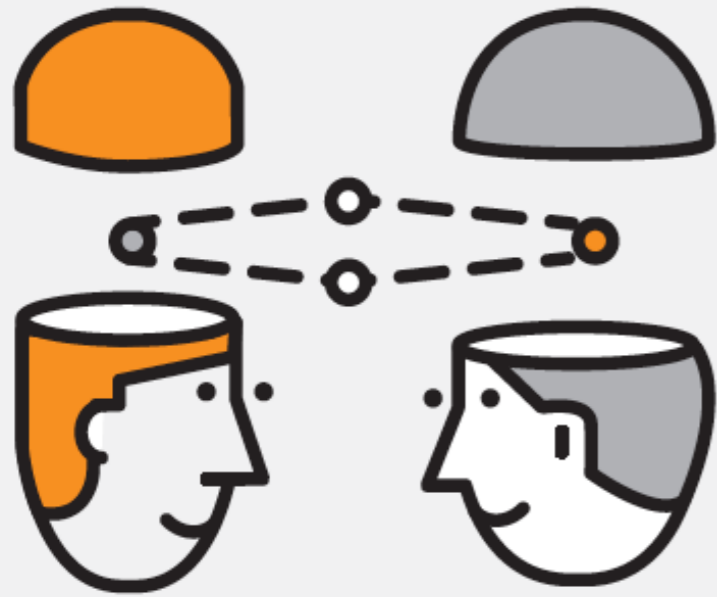
hybrydowy

opiera się na częściowej otwartości dla tych publikacji, które zostaną opłacone przez autora

modele ekonomiczne wydawnictw OD

Opłata za publikację artykułu	autorzy wnoszą opłaty po akceptacji artykułu do publikacji, są to opłaty pokrywające koszty produkcji publikacji i recenzowania (SpringerOpen Choice)
Opłata za dostarczenie rękopisu	autor (jego instytucja) płaci za artykuł przed akceptacją. Opłata w związku z tym jest mniejsza dla pojedynczego autora, ponieważ dotyczy większej liczby osób.
Fundusze pozyskane	pozyskiwanie darów, dotacji, grantów na utrzymanie czasopisma ze źródeł zewnętrznych - dwukanałowo zarówno przez wydawcę, jak i autorów (np. PLoS)
Mieszany	częściowa otwartość dla tych publikacji, które zostaną opłacone przez autora. Jeśli nie zbierze się opłat za pojedynczy artykuł lub za całe czasopismo, pozostają one zamknięte i są sprzedawane, zwykle w pakietach subskrypcyjnych dla bibliotek.
Wsparcie instytucjonalne	instytucje, która finansuje publikacje czasopism w sposób pełen lub częściowy, bezpośredni, lub pośredni, przez zatrudnienie pracowników, użyczenie sprzętu czy miejsca dla redakcji. Na uczelniach oraz w towarzystwach naukowych.
Składki członkowskie	składki członkowskie gromadzone przez fundacje czy towarzystwa naukowe
2. edycja płatna	jedna z edycji jest sprzedawana (np. drukowana), a do innej jest wolny dostęp
Czasowy dostęp	czasowe udostępnienie czasopisma, np. przez 2 miesiące, po takim terminie czasopismo znów staje się zamknięte i jest sprzedawane w pakietach
Reklama	umieszczanie płatnych reklam w książkach czy czasopismach skierowanych do konkretnych grup odbiorców (wewnątrz numeru, jak i na stronach www danego czasopisma oraz wydawcy czy platformie dedykowanej czasopismom)

zalety otwartego dostępu

Open Access **przyspiesza rozwój nauki, usprawnia komunikację naukową**, pozwala na szybszy dostęp do najnowszych wyników badań i ułatwia ich weryfikację. Otwarty dostęp to również większe grono potencjalnych odbiorców, zapewnienie widoczności prowadzonych badań oraz łatwiejsze ich cytowanie.

Twarde dowody

Badanie PLoS - Eysenbach, 2006, teksty biologiczne - prawdopodobieństwo cytowania artykułów opublikowanych **w otwartym dostępie w PLoS** było **trzykrotnie wyższe** niż w przypadku artykułów zamkniętych

a także **wyższe** niż w przypadku artykułów archiwizowanych przez autorów na ich **własnych stronach www.**

Twarde dowody

Bo-Christer Björk i David Solomon (2012) czasopisma OA indeksowane przez bazę Web of Science **mają taki sam poziom cytowań jak czasopisma tradycyjne.**

Gargouri et al. (2010) ujawnił natomiast, że **przewaga cytowań artykułów w otwartym dostępie** występuje bez względu na to, czy archiwizacja była dokonana indywidualnie, czy obligatoryjnie.

zalety otwartego dostępu

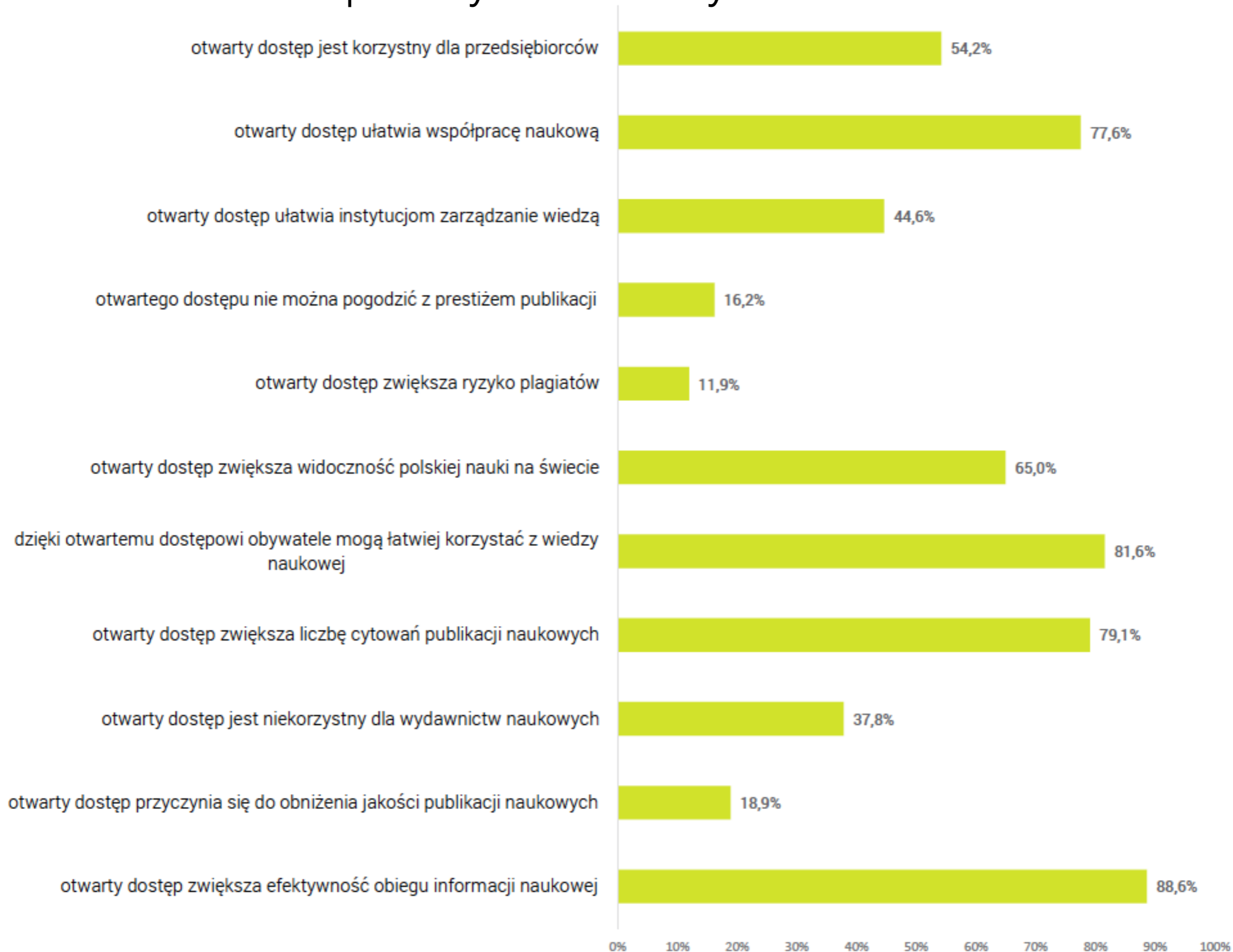
Dla uczelni wyższej otwarty dostęp jest szansą na **zwiększenie widoczności i popularności**. Otwiera nowe możliwości współpracy i prowadzenia edukacji w sieci. Ułatwia też promocję dorobku całej uczelni, jak i jej pracowników. W przypadku wyników badań finansowanych ze środków publicznych, czyli naszych podatków, dzięki Open Access nie musimy płacić za nie dwukrotnie.

zalety otwartego dostępu

Open Access jest również korzystny dla studentów. Daje możliwość **stałego dostępu do materiałów** niezależnie od tego, jak wyposażona jest biblioteka uczelniana. To szansa na dotarcie do wiedzy, która do tej pory była zarezerwowana dla ekspertów danej dziedziny, oraz możliwość śledzenia najnowszych wyników badań.

stosunek do OA - polscy naukowcy

N=3119

*wypowiedzi "raczej się zgadzam" i "całkowicie się zgadzam"

źródło: Otwarta nauka w Polsce. Diagnoza, 2014

Access	Reader Rights	Reuse Rights	Copyrights	Author Posting Rights
 OPEN ACCESS	<p>Free readership rights to all articles immediately upon publication</p>	<p>Generous reuse & remixing rights (e.g., CC BY license)</p>	<p>Author holds copyright with no restrictions</p>	<p>Author may post any version to any repository or website</p>
	<p>Free readership rights to all articles after an embargo of no more than 6 months</p>	<p>Reuse, remixing, & further building upon the work subject to certain restrictions & conditions (e.g., CC BY-NC & CC BY-SA licenses)</p>	<p>Author holds copyright, with some restrictions on author reuse of published version</p>	<p>Author may post final version of the peer-reviewed manuscript ("postprint") to any repository or website</p>
	<p>Free readership rights to all articles after an embargo greater than 6 months</p>	<p>Reuse (no remixing or further building upon the work) subject to certain restrictions and conditions (e.g., CC BY-ND license)</p>	<p>Publisher holds copyright, with some allowances for author and reader reuse of published version</p>	<p>Author may post final version of the peer-reviewed manuscript ("postprint") to certain repositories or websites</p>
	<p>Free and immediate readership rights to some, but not all, articles (including "hybrid" models)</p>	<p>_____</p>	<p>Publisher holds copyright, with some allowances for author reuse of published version</p>	<p>Author may post submitted version/draft of final work ("preprint") to certain repositories or websites</p>
 CLOSED ACCESS	<p>Subscription, membership, pay-per-view, or other fees required to read all articles</p>	<p>No reuse rights beyond fair use/ limitations & exceptions to copyright (all rights reserved copyright) to read</p>	<p>Publisher holds copyright, with no author reuse of published version beyond fair use</p>	<p>Author may not deposit any versions to repositories or websites</p>

umowa z wydawcą

- rodzaj licencji (wyłączna/niewyłączna)
- przeniesienie autorskich praw majątowych
- pola eksploatacji (kiedy wszystkie - można zobowiązać wydawcę do CC)

katalogi otwartych czasopism (złota droga OA)

czasopisma w pełnym otwartym dostępie, bez żadnych ograniczeń, jak również tytuły wydawane w innych modelach oraz pozostałe czasopisma funkcjonujące w sieci bez żadnych opłat

Directory of Open Access Journals (DOAJ),

<https://doaj.org/>

10,632 czasopism z 135 krajów

Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB,

<http://rzblx1.uni-regensburg.de/>

Wykaz czasopism dostępnych w sieci bezpłatnie, w tym publikowanych w modelu Open Access, tworzony przez bibliotekę uniwersytecką w Regensburgu

wykazy otwartych repozytoriów (zielona droga OA)

informacje oraz linki do instytucjonalnych bądź dziedzinowych otwartych archiwów dokumentów OA

Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR)

<http://www.opendoar.org/>

*jeden z najbardziej miarodajnych katalogów uczelnianych otwartych archiwów OA;
Każde repozytorium jest przeglądane i oceniane przez specjalistów. Wyszukiwanie wg:
dziedziny, typów dokumentów, kraju, języka, typu repozytorium czy stosowanego
oprogramowania*

Registry of Open Access Repositories (ROAR)

<http://roar.eprints.org/>

*wyszukiwanie wg: kraju, typu repozytorium, roku utworzenia, oprogramowania +
dodatkowe kryteria*

Disciplinary Repositories

http://oad.simmons.edu/oadwiki/Disciplinary_repositories

wyszukiwarki OA

BASE <http://www.base-search.net/>

Zintegrowana wyszukiwarka; otrzymujemy szczegółowe opisy materiałów, w tym streszczenie, typ dokumentu, źródło/dostawcę.

OAIster <http://oaister.worldcat.org/>

25 mln dokumentów elektronicznych (książek, artykułów, plików audio i video, grafiki itp.) z ponad 1100 kolekcji (repozytoriów, bibliotek cyfrowych, czasopism otwartych).

Google Scholar <https://scholar.google.pl/>

Specjalistyczna wyszukiwarka Google rejestrująca abstrakty i/lub pełne teksty i/lub cytowania prac naukowych (artykułów, raportów, książek itp.).

w Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w Krakowie

Join the Conversation by using [#oeglobal](#) hashtag

cel@agh.edu.pl

<http://conference.oeconsortium.org/2016/>

karolina@agh.edu.pl

Prezentacja dostępna na licencji CC BY-SA 3.0 PL

W prezentacji wykorzystano materiały kampanii „Możesz to zrobić lepiej niż chomik”, Centrum Cyfrowe